

Literatures de llengua anglesa en català

per Dolors Udina

A l'acte I, escena 3, de *Ricard II*, el duc de Norfolk és desterrat d'Anglaterra i enviat a l'exili «per no tornar mai més». Quan sent pronunciar aquesta rigorosa sentència, no pensa, primer de tot, en la família ni en els amics, sinó en la llengua anglesa, l'única llengua que ha parlat en els quaranta anys de la seva vida. Deixar Anglaterra, l'any 1595, era abandonar l'anglès. Norfolk s'imagina anant a un món on el seu discurs serà intel·ligible, i aquest és el primer dolor que l'afligeix, i el més agut. Diu:

I m'heu empresonat a la boca la llengua

amb doble pany, les dents i els llavis,

i l'atordida, insensible ignorància

serà el meu carceller. Sóc massa vell

per estar-me a la falda d'una dida,

massa avançat d'edat per ser un alumne.

M'heu condemnat a una mort sense parla

Que no em deixa exhalar l'alè natiu.

□

En els més de quatre-cents anys transcorreguts d'ençà que Shakespeare va escriure aquests versos, els termes del lament de Norfolk gairebé s'han invertit. Avui, qui parla anglès té moltes més possibilitats de ser entès a més llocs del món que no pas qui parla qualsevol altra llengua. És qui no parla anglès qui s'arrisca a l'exclusió, no solament la social, sinó l'exclusió de la capacitat de sobreviure dins l'economia global: una «mort sense parla», de fet.

He volgut començar amb aquesta anècdota, que és com comença el llibre sobre l'estat de les traduccions del català a altres llengües i d'altres llengües al català que va publicar l'Institut Ramon Llull en ocasió de la Fira de Frankfurt, perquè em sembla que il·lustra fins a quin punt poden arribar a canviar les coses, i ens pot donar un cert alè d'optimisme malgrat la situació en què es troba el català com a llengua minoritària i com a literatura.

Si fa cinc segles l'anglès només es parlava a Anglaterra, va ser per una sèrie de conjuntures i situacions favorables que es va imposar després als Estats Units (recordem que van estar ben a punt d'escollir el grec com a llengua comuna dels nord-americans) i, al llarg dels segles, a tot el món. Podem imaginar quina seria, avui, la situació de l'anglès i del grec si la tria hagués estat una altra.

Abans de centrar-me en el grup de llibres que he escollit com a més significatius de les traduccions de l'anglès publicades en català, m'agradaria fer un repàs general de la història de la traducció a Catalunya, que podem dividir en quatre etapes molt marcades: la prehistòria (dels segles XIV al XIX), el Noucentisme, la postguerra i la normalitat del període actual.

S'ha destacat sempre la importància de la traducció en els orígens de la literatura catalana i en l'establiment de la llengua literària. Els textos més antics de la nostra literatura, en els segles XII-XIII, són traduccions anònimes. El 1388 Bernat Metge va fer la primera traducció d'una història de Bocaccio en llengua moderna. Durant els segles XIV i XV, Dante i Petrarca van ser traduïts al català. En el XVI, es va traduir del llatí la *Imitació de Crist*; en el XVIII es va traduir Virgili, Ovidi, Racine, Voltaire, Corneille, i en el XIX amb la Renaixença i el Modernisme, Heine, Goethe, Mistral, Pascal... Com veiem, en aquesta prehistòria, l'anglès encara no havia fet acte de presència i la llengua de cultura, a part del llatí, era predominantment el francès.

La segona etapa és el Noucentisme, quan la traducció adquireix un protagonisme destacat amb un programa basat en tres punts centrals ben explícits: l'aspiració a elevar el nivell de la cultura i la literatura catalanes, la necessitat de retornar als clàssics i la voluntat de regenerar i enriquir la llengua. La traducció, tal com la definia Riba, en aquells anys era «una obra de combat» que requeria de l'esforç dels escriptors per «domar» i «conquistar» la llengua. Deia Eugeni d'Ors el 1911: «Ara traduïm volent incorporar el món de la Cultura a la nostra petita cultura. I sabent que aquest és el millor camí per a incorporar aviat la nostra petita cultura a la Cultura del món. [...] Aprenent de la cultura del món és com la nostra cultura pot arribar a entrar en el món». En el primer terç del segle XX, aquesta necessitat «d'incorporació a la llengua catalana de les obres mestres de totes les literatures» va fer que es creessin moltes col·leccions dedicades exclusivament a autors traduïts o que incloïen un gran nombre de traduccions.

Durant les dues primeres dècades de segle es van crear una sèrie d'institucions científiques i culturals que oferien als escriptors plataformes per dur a terme traduccions, entre les quals les més importants van ser la Societat Catalana d'Edicions (1910) i l'Editorial Catalana (1918). La col·lecció «Biblioteca Literària» tenia l'objectiu d'incorporar a la literatura catalana obres i autors de tots els temps, com ara Shakespeare, Molière, La Fontaine, Goethe, Dickens, Musset, etc., amb una atenció molt especial als clàssics de l'antiguitat grecollatina. Però l'empresa traductora més important i sistemàtica que s'ha fet mai en la cultura catalana és la Fundació Bernat Metge, impulsada per Cambó el 1922, amb una detallada declaració d'intencions i el convenciment que les obres dels antics aconseguiran «obrir l'ànima del nostre poble a idees noves, sòlides i segures, d'abast i de conseqüències imponderables».

D'aquesta època són també les cèlebres traduccions de Dickens fetes per Josep Carner, i és quan comença l'espectacular tradició de traduccions d'obres de teatre de Shakespeare al català que durarà fins als nostres dies. Les traduccions que es van fer de l'anglès en aquell moment, d'autors que anaven des de Lewis Carroll, George Elliot, William Tackeray, Mark Twain, Virginia Woolf, Edgar Allan Poe, Nathaniel Hawthorne, H. G. Wells, es van convertir posteriorment en clàssics de la literatura anglesa i, de passada, atès que la majoria de traduccions van ser fetes per escriptors i poetes, van anar marcant una tradició de la nostra literatura.

Per altra banda, només amb les traduccions que s'han fet de Shakespeare des de la primèria del segle XX fins ara, des de Morera i Galícia, Cebrià de Montoliu, Carme Monturiol, Cèsar August Jordana, Josep Carner, Josep Maria de Sagarra, Terenci Moix i Joan Triadú, fins arribar als més actuals com ara Gerard Vergès, Salvador Oliva, Joan Sellent i Miquel Desclot, es podria fer ja tot un tractat de la incidència de la llengua anglesa en el català literari. És indiscutible, per exemple, que els catalans som molt afortunats de poder tenir tantes versions diferents dels sonets de Shakespeare, modernitzades, que fan de Shakespeare el nostre contemporani, que ens parla amb

paraules d'ara, entenedores per a l'home i la dona del segle XXI.

El camí emprès per les traduccions al català es veu estroncat per la Guerra Civil i la dictadura, que va ofegar la cultura catalana i la seva indústria editorial. Pràcticament no es van publicar traduccions fins ben entrada la postguerra, no va ser fins a la primèria de la dècada dels seixanta que van anar desapareixent les restriccions per publicar en català i les editorials se les van enginyar per esquivar la censura i començar a traduir les literatures del moment, i així intentar recuperar el temps perdut. En aquesta època, en ple procés de revisió crítica del propi patrimoni cultural i d'obertura cap a determinades propostes culturals de l'Europa de postguerra, algunes veus van assenyalar la necessitat i, per tant, l'oportunitat de crear una literatura majoritària, d'ampli abast, pràcticament inexistent d'ençà de 1939. És en aquest moment que neix Edicions 62, que amb la col·lecció «El Balanci» intenta divulgar el bo i millor de la literatura que es produïa en aquell moment, tant a Europa com als Estats Units. Paral·lelament, sorgeixen iniciatives que tracten de satisfer els interessos d'un públic més ampli, menys especialitzat i novament alfabetitzat en el coneixement de la llengua del país. D'aquí l'aparició de col·leccions com ara «La Cua de Palla» d'Edicions 62, dirigida per Manuel de Pedrolo, «L'Interrogant» (1965) d'Edicions Molino, destinada a la traducció de novel·les d'Agatha Christie, o «Enjòlit» (1964-1965) d'Aymà.

En aquesta etapa es va produir un autèntic boom de traduccions: l'any 1965, del total d'obres publicades en català (430), el 55 % són traduccions (no he trobat dades de quina quantitat d'aquest tant per cent correspon a l'anglès, però m'imagino que començava a imposar-se, encara en lluita amb el francès). Pel que fa a la «Cua de Palla», dels 71 títols que s'hi van publicar entre 1963 i 1970, 48 eren traduccions de l'anglès, d'autors com ara Dashiell Hammett, James McCain, Patricia Highsmith, Raymond Chandler, John Le Carré, etcètera.

La gran embranzida de l'edició en català, però, es va trobar amb un públic que havia estat educat en espanyol i no havia pogut cultivar el gust per llegir en català. A més a més, el model de llengua utilitzat pels traductors d'abans de la guerra, un model culte i refistolat, amb molta influència noucentista, havia quedat obsolet i el camí per aconseguir una llengua estàndard seria llarg (és a dir, encara dura).

Del 1970 al 1975 es va produir una gran davallada de les traduccions (l'any 1973, de les 513 obres publicades en català, només el 9 % eren traduccions), no va ser fins a la primèria de la dècada dels vuitanta que s'inicia la quarta etapa, quan es publiquen obres cabdals de la literatura anglesa, com ho són *Ulisses*, de James Joyce, *Vida i opinions de Tristram Shandy*, de Laurence Sterne (una de les millors obres de la literatura universal segons la meua opinió i amb una traducció tan extraordinària i «natural», de Joaquim Mallafrè, que et pot arribar a convèncer, per exemple, que Sanxo Pança era català!).

No m'estendré explicant què es publica en aquesta època de literatura anglesa perquè seria excessivament llarg, però sí que val la pena destacar que és l'època de la «professionalització» de la traducció, és quan s'inicia el camí cap a una «normalitat», que derivaria en la producció ingent de traduccions i en la conversió de la traducció en una mena de nou «gènere literari», conreat per tot un estol de traductors «espontanis» i llicenciats de les facultats de traducció que, des de fa vint-i-cinc anys, amb la creació de l'Escola de Traductors i Intèrprets i, posteriorment, amb les facultats de traducció (UAB, UPF i Vic), s'han anat obrint pas en el món editorial.

La tasca voluntariosa i «literària» que havien dut a terme les editorials catalanes d'abans de la guerra dona pas a la necessitat d'abordar la publicació de llibres pensant que pot ser un negoci com qualsevol altre. Així doncs, l'objectiu literari de les diverses col·leccions de les editorials comença a difuminar-se una mica i, al costat de grans obres, comencen a aparèixer el que s'anomena «best-sellers»: obres pensades per a un consum general, d'una qualitat literària dubtosa, però que arriben

a un ampli sector de públic i reafirmen la possibilitat de negoci (són llibres que tenen una gran tradició als països anglosaxons, el que en diuen «llibres de quiosc». Tot i que, al nostre país, aquest tipus de publicacions no es van consolidar fins ben entrats els anys vuitanta, en els darrers vint anys, transcorreguts des de llavors, s'han fet un bon lloc, com ho demostren l'èxit, per exemple, de *El codi Da Vinci* de Dan Brown, o més recentment *El celler* de Noah Gordon.)

Em sembla que l'aparició de Columna Edicions a la primeria dels vuitanta, amb una decidida política de «negoci», juntament amb l'afany de traduir al català tot allò que fos possible, va donar peu a una «edat d'or» de l'edició en català, si més no en quantitat, que s'alimentava principalment de tot el que es publicava a Anglaterra o als Estats Units, en moltes ocasions sense gaire criteri. Deixant de banda la importància de col·leccions com ara «Les Millors Obres de la Literatura Universal» d'Edicions 62 i algunes etapes d'«A Tot Vent» de Proa, de les noves col·leccions de La Campana i La Magrana, i la tasca de recuperació de clàssics en anglès que duen a terme editorials petites, com ara Bromera, Angle, 1984, Club Editor o El Gall Editors, penso, però, que es troba a faltar en català l'existència d'una col·lecció com la de «Narrativas» d'Anagrama, que doni la seguretat al lector que tots els llibres publicats segueixen una línia de rigor i de qualitat.

L'any 2001, dels 1.562 llibres traduïts al català, 535 van ser traduccions de l'anglès, és a dir, més d'una tercera part; el 2004 aquesta xifra havia baixat una mica, de 1.758 llibres publicats en català, 456 eren de l'anglès. És interessant destacar que en un camp molt menys lucratiu com és el de la poesia, dels 443 llibres publicats en trenta anys, del 1975 al 2005, només 91 eren traduïts de l'anglès, és a dir, el 20 %. Pel que fa al teatre, la majoria d'obres que es representen a les nostres sales són traduccions de l'anglès; no tinc dades de l'assaig, però em sembla que no és exagerat dir que les poques obres d'assaig que s'arriben a traduir al català són de l'anglès i fins al moment ens han permès llegir autors cabdals dels nostres temps com ara George Steiner, Ernest Gombrich, Bertrand Russell, Isaiah Berlin, Noam Chomsky, etc.

Dels centenars d'autors que s'han traduït en els últims anys de l'anglès, n'he triat cinc (del tot subjectivament, és clar) que em semblen dels més significatius de la cultura en llengua anglesa d'aquest segle XXI.

Per donar una idea del gran espai (també, en sentit territorial) que abasta la literatura en anglès, m'ha semblat oportú fixar-me en autors de llocs i cultures molt diferents: el nord-americà Philip Roth, l'anglès Ian McEwan, el sud-africà J. M. Coetzee, l'irlandès John Banville i l'indi Vikram Seth. (He de dir, però, que quan vaig pensar en aquests cinc autors, no sabia que al cap de poc temps s'estrenarien dues pel·lícules basades en llibres de dos d'aquests autors: em refereixo concretament a: *Expiació* de Ian McEwan i a *Elegy* de Philip Roth.)

El nord-americà Philip Roth és un dels autors en llengua anglesa vius més importants, amb una obra llarga i complexa. De Philip Roth s'han traduït 6 obres al català (en espanyol: 20), la majoria en els darrers deu anys. El 1976 es va publicar *El pit*, que va passar sense pena ni glòria, i vint anys després es van traduir les següents: el 1997, *El trastorn de Portnoy*; el 2001, *La marca de l'home* (una novel·la sobre racisme i identitat absolutament enlluernadora); el 2002, *L'animal moribund* (una truculenta història d'amor i sexe entre un professor d'universitat sexagenari i una jove estudiant); el 2005, *Complot contra els Estats Units* (una ficció política en què a les eleccions presidencials americanes de 1940, en comptes de guanyar Franklin Roosevelt, guanya el famós aviador Charles Lindbergh, el qual negocia una *entente cordiale* amb Adolf Hitler. El 2006 es publica *Elegy* (una novel·la sobre la pèrdua, el penediment i l'estoïcisme en una crònica de l'home contra la mortalitat), i suposo que deu estar al caure la versió catalana, tenint en compte que darrerament s'ha publicat en espanyol, la novel·la titulada *Llega el espectro*. (Per cert, que el títol de la pel·lícula, *Elegy*, que Isabel Coixet va presentar a la Berlinale, fa pensar que és una recreació de l'obra que en català —i en espanyol— s'ha traduït per *Elegia* i que en anglès és *Everyman*. En realitat, la pel·lícula

es basa en *L'animal moribund*.) La major part d'obres de Roth al català han estat traduïdes brillantment per Xavier Pàmies, que suposo que deu tenir en cartera la traducció d'*American Pastoral*, una de les seves obres més extraordinàries. Una de les coses més interessants de Roth és com aprofundeix en les actituds i les reaccions humanes, i el plantejament de problemes que resol amb gran mestria. Philip Roth és d'aquells autors dels quals no cal saber res abans de llegir-lo ni saber de què parlen les seves novel·les: el gran descobriment és llegir-lo.

El segon autor que em sembla que es pot dir que representa el moment de les lletres angleses és Ian McEwan, un escriptor amb una llarga carrera literària integrant de la generació anomenada dels Young British Novelists (amb Martin Amis, Julian Barnes i Kazuo Ishiguro —també profusament traduïts al català), que van contribuir a recuperar el prestigi de la literatura britànica (i que, per cert, es van convertir en els autors emblemàtics de col·leccions com ara «Narratives» d'Anagrama). Una de les característiques de totes les novel·les de McEwan és que, en pocs minuts, les vides dels personatges es veuen capgirades per un acte tan gratuït com aparentment inofensiu. Hi ha 9 novel·les seves traduïdes al català (en espanyol n'hi ha 16). La primera traducció de McEwan al català es va publicar el 1987, per Quaderns Crema, *Entre els llençols*, una novel·la ben truculenta que presenta obsessions sexuals, perversitat i mort amb un estil literari força elaborat. Sis anys després, el 1993, es publicà *Gossos negres*, que aborda les seqüeles del nazisme a Europa; *L'innocent*, un thriller ambientat a l'Alemanya dels anys cinquanta; *Amor perdurable* i *Amsterdam*, que va guanyar el Booker Prize el 1998, la qual tracta de la història de dos homes que van estimar la mateixa dona, i quan ella mor es plantegen tot un seguit de preguntes: per què la van estimar?, per què ella els va estimar?, qui són ells i què estan disposats a fer per sobreviure?, etcètera. Però les dues novel·les fins ara més impactants de McEwan, on demostra la seva habilitat especial per crear escenes inversemblants amb capacitat de glaçar-te la sang són *Expiació*, la història d'una nena que fa una acusació falsa que canvia la vida de tota una família, i *Dissabte*, que narra les vint-i-quatre hores de la vida d'un neurocirurgià que una nit es desperta d'un mal son —un avió que cau en picat damunt l'horitzó de Londres, poc temps després de l'11S— i que es qüestiona si avui dia, en una societat tan globalitzada i avançada tecnològicament, podem viure al marge dels successos globals. Darrerament ha sortit una nova novel·la de McEwan, *A la platja de Chesyl*, publicada per Empúries.

J. M. Coetzee és un escriptor ben diferenciat de qualsevol escriptor del nostre temps, i m'atreviria a dir que és un autor imprescindible. No té res a veure amb l'èxit literari ni amb la faramalla mediàtica; viu al marge del *glamour* literari, no sol concedir mai entrevistes i no fa cap mena de concessió per agradar el lector ni a la seva possible sentimentalitat. Va néixer a Sud-àfrica i totes les seves novel·les, fins a les tres darreres, presenten la vida en el règim de l'*apartheid* i exploren les negatives conseqüències del racisme en l'home i la societat. L'any 2003 va ser guardonat amb el Premi Nobel de Literatura per una obra, com va dir el jurat «que retrata d'innombrables maneres la sorprenent implicació del foraster». En català s'han traduït 10 novel·les, pràcticament totes les que ha escrit. La primera es va traduir el 1988, *Esperant els bàrbars*, però Coetzee no va començar a ser llegit i comentat fins que el 1993 es va publicar *Desgràcia* (d'un tema curiosament paral·lel al de *L'animal moribund* de Philip Roth, però en un món marcat pel racisme i l'*apartheid*), i a continuació aparegués *L'edat de ferro*, que va guanyar el Premi Llibreter el 1998 i s'ha convertit en el llibre emblemàtic de J. M. Coetzee. A partir de l'impacte d'aquest llibre es van publicar novel·les anteriors com ara *Vida i temps de Michael K* i *Foe*, i dos llibres autobiogràfics titulats *Infància* i *Joventut*. Des de fa uns anys, Coetzee viu a Austràlia, que és on ha traslladat l'ambient de les darreres novel·les, una interessant barreja de ficció i assaig. *Elizabeth Costello* presenta una sèrie de conferències o «llicions» de la professora australiana de ficció d'aquest nom sobre temes diversos con les vides dels animals, la novel·la a l'Àfrica, el problema del mal, l'erotisme, etcètera. Elizabeth Costello també apareix com una mena de «veu de la raó» a *Home lent*, una meditació sobre la mutilació, l'amor i la mortalitat. El darrer llibre de Coetzee, *Diari d'un mal any*, publicat el 2007, és un experiment literari que conjuga l'assaig i la novel·la. Narrada per diverses veus, l'obra ens ofereix les reflexions d'un

eminent escriptor australià que al final de la seva vida contrasta les seves opinions i els seus pensaments amb els d'una jove que li fa de mecanògrafa i amb la qual comparteix la solitud. Coetzee reflexiona sobre un ampli ventall de temes que van des del terrorisme internacional fins a les dretes i esquerres passant per la música, la literatura, la llengua materna, el fet de ser fotografiat, etc., superposant amb aquestes opinions la realitat quotidiana en la seva relació amb la noia veïna que li fa de mecanògrafa i que serveix de contrast entre la vellesa i decadència i la joventut i modernitat.

John Banville no és un autor tan famós com els esmentats fins ara i no sembla haver tingut en català un èxit comparable al que té al Regne Unit. És un escriptor i periodista irlandès que ha dedicat molts anys de la seva vida al periodisme. A la primeria dels noranta es va publicar en català *El llibre de l'evidència*, que no va tenir cap mena de ressò. El llibre presentava la confessió d'un home que esperava ser jutjat per la mort d'una noia. És un monòleg, cruel i carregat d'ironia, sobre la bondat de l'home, la corrupció de la justícia i la fragilitat de la vida. Tot i que després d'aquest llibre John Banville en va escriure una desena més, tan sols es va publicar *L'intocable* el 1999, que tampoc va tenir gaire ressò, fins que el 2007 Bromera va publicar *El mar*, la història d'un home que perd la dona i es refugia a una antiga casa d'estiueig per plorar-ne la pena. L'estil de Banville és francament interessant: el protagonista s'enfronta al passat d'una manera sorprenent, controlant els records i relacionant-los. Alterna el passat més remot, el passat recent i el present d'una manera que envolta el lector dins una teranyina deliciosa. És un exercici estilístic fet amb precisió mil·limètrica: ni un adjectiu de més, ni un gir gramatical excessiu, una contenció perfecta de les emocions. Si en català la sort de Banville ha estat més aviat escassa, en espanyol se n'han publicat més de 10 títols i va tenir molt ressò el seu llibre *Imposturas*. Potser després d'haver-se conegut aquest autor en català gràcies a *El mar*, tindrem oportunitat de llegir-ne algun altre en català.

Vikram Seth, l'últim autor a qui em volia referir, és un indi que escriu en anglès i que té la peculiaritat d'haver escrit en vers la seva primera novel·la, el 1968, *The Golden Gate* (no traduïda ni al català ni a l'espanyol), sobre la vida d'una sèrie de professionals joves de San Francisco. Sembla que a Oxford, on estudiava, va trobar en una llibreria de segona mà una traducció d'*Eugene Onegin* d'Aleksandr Pushkin en sonets formats per versos de quatre peus, i va decidir escriure una novel·la seguint aquest estil. Escrivint aquest llibre va decidir abandonar la carrera acadèmica i dedicar-se a escriure. Contra tot pronòstic, aquesta novel·la va tenir molt èxit i va ser molt comentada. La segona novel·la que va escriure és probablement la més important de la seva obra, una novel·la de mil cinc-centes pàgines titulada *A Suitable Boy*, que no s'ha traduït al català, però que Anagrama va publicar en espanyol, l'any 1992, amb el títol de *Un buen partido*. Es tracta d'una novel·la, podríem dir vuitcentista, que explica la història d'una família que busca un marit adient a una noia d'edat casadora i presenta l'evolució de l'Índia just després de la independència. El primer que es va publicar en català de Vikram Seth va ser un llibre de viatges, l'any 1999, titulat *Del llac del Cel: viatges pel Txinjiang i el Tibet*. A continuació, l'any 2000, es va publicar el que de fet era la seva tercera novel·la, *Una música constant*, que ha estat publicada ara en edició de butxaca per Edicions 62, i amb un argument que se centra en la vida dels músics clàssics. El seu llibre més recent, *Dues vides*, és una memòria familiar dedicada a la vida del seu oncle-avi indi i la seva tia àvia (és a dir, bestia) alemanya jueva, que es van conèixer a la primeria dels anys trenta, i amb els quals ell va viure quan als disset anys va anar a estudiar a Anglaterra. Personalment, crec que, tot i ser traducció de l'anglès, llegir Vikram Seth permet endinsar-te en una cultura molt més complexa i llunyana que la que es reflecteix a la que pensem com a literatura anglesa.

Aquests cinc autors que he esmentat em semblen representatius d'una cultura en llengua anglesa les dimensions de la qual és pràcticament impossible d'abastar. La llista completa d'autors interessants seria inacabable i, com sabem tots els que som lectors, la subjectivitat és un factor essencial a l'hora de gaudir dels llibres que triem per llegir. He deixat de banda, en aquest text, alguns noms de poetes anglosaxons traduïts recentment al català, com ara Emily Dickinson, John

Burnside, Elizabeth Barrett Browning, Charles Olson, John Ashbery, Robert Creeley, i molts altres, que em semblen imprescindibles per completar el panorama d'una literatura de dimensions colossals.

Amb la literatura en llengua anglesa passa que és tant el que ens ha arribat, que es fa difícil entretenir-se a destriar el gra de la palla i, de vegades, davant de tanta abundància, tenim temptacions de generalitzar i dir que tot és cultura «dominant» i, per tant, de poc interès. Precisament quan tenim oportunitat de llegir moltes d'aquestes obres en català i d'aproximar-nos-hi veient-les d'una perspectiva pròpia com a part d'una cultura que la traducció ha fet una mica nostra, podem formar-nos una opinió personal d'una literatura que, ho vulguem o no, és part important del món en què vivim i que ens ajuda a veure la vida des de molts punts de vista diferents del nostre.

Cicle «Amb botes de set llengües», Biblioteca Sagrada Família, Barcelona, 18 de febrer de 2008.